

правоохоронних органів зобов'язані поважати і захищати людську гідність та підтримувати й охороняти права людини всіх осіб» [5].

Разом з тим, у будь-якому поліцейському закладі є співробітники, які тією чи іншою мірою запламували свою репутацію, відмовившись слідувати стандартам чесності і професіоналізму, характерним для поліцейської сфери в цілому. У більшості країн поліції надаються повноваження для захисту основних прав і свобод, проте наділення такими повноваженнями одночасно створює можливості для грубого зловживання ними [2, с. 1].

Дії, що ставлять під сумнів сумлінність співробітників поліції, варіюються від отримання або зберігання доказів без дотримання належної процедури до прямого порушення прав підозрюваних, включаючи примус до дачі свідчень (іноді за допомогою застосування тортур), підкидання і фальсифікації доказів або надання неправдивих свідчень у суді (лжесвідчення) [2, с. 3].

Проблема фундаментальних прав може бути двоякою, з одного боку, зачіпаючи культуру і підхід поліції, з іншого, породжуючи конфлікти особистих цінностей. Певні втручання нелегко привести у відповідність з принципами основних прав, і поліція часто змушена приймати швидкі рішення і не завжди може задуматися про сумісність своїх дій з основними правами. Необхідно мати як мінімум деякі базові знання у цій сфері, що спонукає до постійного підвищення кваліфікації, а саме обізнаності з положеннями нормативно-правових актів з прав людини міжнародного і національного характеру. Важливе значення також має обмін інформацією між правоохоронними органами держав; співпраця на рівні міждержавних спеціалізованих інституційних структур; проведення міжвідомчих міжнародних нарад і форумів тощо.

Підсумовуючи означене, слід констатувати, що з огляду на важливу роль співробітників правоохоронних органів у захисті прав людини, необхідно зробити так, щоб права людини були одним з основних компонентів їх професійної підготовки, а самі співробітники відчували відповідальність за захист законослухняних осіб і дотримувалися правил поведінки з особами, які скоїли злочин.

Список бібліографічних посилань

1. Обязанности и функции сотрудников полиции. Часть третья // Объединенные Нации Права Человека : сайт. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training5part3ru.pdf> (дата звернення: 11.03.2019).
2. Работа полиции. Добросовестность и подотчетность полиции : пособие по оценке систем уголовного правосудия / Управление ООН по наркотикам и преступности. Нью-Йорк : ООН, 2010. URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/10-52547_1_Policing_2_ebook.pdf (дата звернення: 11.03.2019).
3. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка : принят резолюцией 34/169 Ген. Ассамблеи ООН от 17 декабря 1979 г. // Организация Объединенных Наций : офиц. сайт. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/code_of_conduct.shtml (дата звернення: 11.03.2019).
4. Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics. URL: <https://rm.coe.int/16805e297e> (дата звернення: 11.03.2019).
5. Брюссельская декларация о системах уголовного правосудия : от 05.12.2006 // ОБСЕ : офиц. сайт. URL: <https://www.osce.org/ru/mc/23021?download=true> (дата звернення: 11.03.2019).

Одержано 15.03.2019

УДК 343.985

Олександр Олександрович ХАНЬ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9912-1547>

ПРОГРАМУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Розслідування злочину – складний, системний пізнавальний процес, який вимагає постійного вдосконалення на основі досягнень науки і передового досвіду. Ускладненість цього процесу, в першу чергу, зумовлюється об'єктом пізнання, яким є злочин як подія минулого, що має ретроспективну спрямованість. Розслідування здійснюється в умовах недостатності інформації

про подію злочину, дефіциту часу, при постійній зміні обстановки, нерідко при протидії з боку злочинця та інших заінтересованих осіб. З іншого боку, Кримінальний процесуальний кодекс вимагає від слідчого забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1]. У зв'язку з чим, протягом всього часу з моменту формування перших криміналістичних знань вчені у своїй діяльності прагнули надати правозастосовним органам рекомендації, які відповідали б стану розвитку науки та допомагали слідчому у пошуку шляхів розв'язання завдань, що постають перед ним під час розслідування злочинів [2, с. 55].

В останні роки слід відмітити активізацію розробок з криміналістичного програмування, у тому числі й з провадження окремих слідчих (розшукових) дій [3]. Цю наукову тенденцію треба пов'язувати, з одного боку, з бажанням віднайти нові наукові форми надання організаційно-тактичних порад слідчому. А саме таких, які за своєю сутністю є більш лаконічними, детермінованими ситуаціями, що виникають, і мають пряму рекомендаційну форму до реалізації. Всім цим вимогам відповідає саме категорія «програмування». З іншого боку – така можливість постала завдяки достатньому рівню розробленості загальних положень криміналістичної тактики та тактики провадження окремих слідчих дій (класифікацій типових ситуацій окремих слідчих дій та розроблених відповідно до них окремих тактичних прийомів, їх систем, спрямованих на управління такими ситуаціями). Справа в тому, що передумовою програмування окремих слідчих дій завжди є дослідження зазначених елементів криміналістичної тактики, виявлення їх закономірностей, типізація.

За змістом програми провадження окремих слідчих (розшукових) дій мають включати в себе два складових елементи : (1) правила рекомендаційного характеру, що передбачають можливість багатоваріантного підходу до вирішення певних завдань; (2) жорстко детерміновані алгоритми, що мають вигляд чітко визначеного переліку дій (кроки алгоритму). Правила рекомендаційного характеру забезпечують можливість варіантного підходу до визначення шляхів і засобів розв'язання завдань, залежно від ситуації, що склалася. Алгоритмічна складова програм провадження окремих слідчих дій більш упрежджена і має обмежену сферу реалізації. Зокрема алгоритми можуть бути побудовані відносно дій з підготовки до провадження окремих слідчих (розшукових) дій, застосування комплексу тактичних прийомів, спрямованих на вирішення певного завдання, наприклад, алгоритм тактичних прийомів викриття неправдивих показань неповнолітнього підозрюваного, тощо.

Саме тому, програмування слідчих (розшукових) дій доцільно визначати як побудову системи дій, а також надання правил рекомендаційного характеру залежно від типових ситуацій, що визначають оптимальну процедуру провадження окремої слідчої (розшукової) дії з метою досягнення найбільш ефективного результату.

Схему використання слідчим програми при провадженні слідчої (розшукової) дії можливо уявити таким чином: формулюючи завдання проведення окремої слідчої (розшукової) дії, слідчий керується розробленими вченими – криміналістами програмами, в яких відповідно до типових версій та слідчих ситуацій надані варіанти найбільш оптимального вирішення такого роду завдань. Виходячи з слідчої ситуації, що склалася, з огляду на свої можливості та положення типової програми, він визначає найбільш ефективні та раціональні шляхи вирішення завдань конкретного акту розслідування. Таким чином, програма у жодному разі не пригнічує евристичну складову слідчої діяльності, а навпаки виступає своєрідним стимулюючим її засобом.

Поряд з цим, програми провадження окремих слідчих (розшукових) дій характеризуються рядом інших переваг: вони є багатоваріантними, тобто у них передбачено декілька моделей дій слідчого відповідно до типових ситуацій слідчої дії. Це дозволить їй користувачеві обрати таку з них, яка є найбільш продуктивною, виходячи із ситуації, що склалася, і придатною для здійснення подальшого планування слідчої дії; вони створюються на базі передових досягнень криміналістики та інших наук, положення і рекомендації яких застосовуються у практиці боротьби зі злочинністю; програми провадження окремих слідчих (розшукових) дій відтворюють оптимальну послідовність дій слідчого, дотримання яких є запорукою успішного проведення розслідування, отримання максимально позитивного результату, якісного збирання доказів; розроблені у криміналістиці програми провадження окремих слідчих (розшукових) дій є доступними для прийняття і застосування слідчим: передбачається можливість їх застосування

з допомогою комп'ютерної техніки, так званих «кишенькових» персональних комп'ютерів. що відкриває перед слідчим можливість їх оперативного використання у «польових умовах»; особливу цінність програми мають для молодих, малодосвідчених слідчих, які не володіють достатньо високим рівнем знань емпіричного походження, які б дозволи їм оперативно та у вірному напрямку організовувати слідчу (розшукову) дію, виявляти, досліджувати та оцінювати під час її провадження криміналістично-релевантну інформацію про обставини злочину. Проблема відсутності досвіду слідчий може вирішити саме за допомогою відповідних програм, саме вони дозволяють слідчому максимально ефективно організувати проведення конкретної слідчої (розшукової) дії.

Наостанок слід зазначити, що програми можуть активно використовуватись при вирішенні типових завдань, що виникають й в інших сферах правозастосовної діяльності органів Національної поліції України. Наприклад, щодо належного провадження у справах про адміністративні правопорушення в цілому, або ж проведенні заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення чи превентивних (примусових) поліцейських заходів. Вказане зумовлене тим, що під час адміністративної діяльності органів національної поліції також виникають типові ситуації, відповідні їм типові тактичні завдання, що викликає необхідність застосування оптимального алгоритму їх вирішення.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-17 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.03.2019).
2. Сергеев Л. А. Планирование расследования. М. : Всесоюз. ин-т по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1975. 115 с.
3. Хань О. О. Теоретичні основи планування та програмування слідчих (розшукових) дій : автореф. дис. ... канд юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2016. 20 с.

Одержано 02.04.2019

УДК 340.12

Юрій Анатолійович ХОЛОД,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1264-7656>;*

Йозеф ЗАТЬКО,

*доктор юридичних наук, професор,
ректор Європейського інституту
післядипломної освіти (Словацька Республіка)*

ПАРАДИГМИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД

Правова держава – як певна теорія та відповідна практика організації політичної влади та забезпечення прав і свобод людини – є одним із суттєвих досягнень цивілізації. Зародки теорії правової держави у формі гуманістичної ідеї, як вимога відновити принцип демократизму, встановити та забезпечити свободу людей (розуміється лише для представників панівного, рабовласницького класу), керуватися правом та законом зустрічаються вже у мислителів стародавньої Греції, Риму, Китаю, Індії. Так, окремі ідеї, що виражають смисл правової держави, містяться у працях Платона («Держава», «Політика», «Софіст»), Аристотеля («Політика», «Етика»), Цицерона («Діалоги»).

Політико-правові ідеї та інститути Стародавньої Греції та Риму, античний досвід демократії, республіканізму та правопорядку справили значний вплив на формування численних теоретичних уявлень, а потім й практики правової держави.

Важливою, хоча деякою мірою і проміжною, віхою між античністю та Новим часом у розвитку державознавчих та правознавчих ідей, стала християнська історіософська концепція Нового Заповіту. Принциповим її досягненням став постулат упокорення державі не через острах, а за внутрішнім переконанням. Йдеться, насамперед, про державу, влада якої дотримується